

Velkaantuneen hyvinvointiyhteiskunnan kritiikkiä

Jari Ehrnrooth: *Hyvintoimintayhteiskunta: Miten aikamme kriisi ratkeaa?* Helsinki: Kirjapaja, 2016. 178 s. ISBN: 978-952-288-485-5.

Jari Ehrnroothin *Hyvintoimintayhteiskunta: Miten aikamme kriisi ratkeaa?* on ainakin kolmesta syystä rohkea kirja. Ensinnäkin, Suomen kaltaisessa Pohjoismaassa hyvinvointiaatteen kritisointi herättää pienimuotoisen riidan. Toiseksi, Ehrnroothin argumentti hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaan perustuu muuhun kuin tyyppilliseen markkinaliberaaliin kritiikkiin, jonka pääteesit valtion tehottomuudesta ja liiallisesta verotuksesta luettelee päällään seisten. Kolmanneksi, Ehrnroothin ar-

gumentti perustuu erityisesti hyvinvoinnin käsitteen kritisointiin. Sen sijaan niin Suomen eduskuntapuolueet kuin taloustiedekin ottavat tuon käsitteen teoreettiseksi aloituskohdaksi. Mutta mikä ihme hyvinvoinnissa voi olla niin kamalaa?

Kirjan keskeinen opetus perustuu yksinkertaiseen huomioon: hyvinvointiyhteiskunta tuottaa pahoinvointia. Sen osoittavat esimerkiksi suuret sosiaalikulut, jotka ovat kasvaneet jo kauan bruttokansantuotetta nopeammin: kun vuonna 1980 sosiaalikulut olivat bruttokansantuotteeseen suhteutettuna 18,8 %, vuonna 2014 lukema oli huikea 31,9 %. Menoluokkien suhteellisessa kulutuksessa on tapahtunut yllättävän vähän muutoksia. Ilmiö ei ole yksitään suomalainen, eikä pohjoismainen hyvinvointivaltio ole ongelman ydin. Ehrnroothin mukaan kriisin alkusyyt juontavat toisen maailmansodan jälkeisen hyvinvointiaatteen perusteisiin. (36–38.) Sosiaalikulujen suuruus osoittaa, että hyvinvointiaatteessa on jotain syvästi vialla: ”Hyvinvoinnin osatekijöitä ei voi saavuttaa hyvinvointiyhteiskunnan takamien oikeuksien ja palvelujen avulla” (29).

Hyvinvointivaltio on mahdollonta pelastaa toisella hyvinvointivaltiomallilla, sillä niillä kaikilla on jotain yhteistä. Tässä

mielessä pohjoismainen hyvinvointimalli ei ole historiallinen vaihtoehto amerikkalaiselle onnellisuusmallille: kumpikin niistä edustaa antiikin kreikkalaisen onnellisuusaatteen kah-ta perillistä (19). Ehrnroothin mukaan hyvinvointiyhteiskunnan ongelma on kulttuurinen: ”yksilön vastuullisuudeksi ymmärretty yhteiskuntamoraali on haurastunut hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä. Ei vain siinä mielessä, että vapaasti itseään toteuttava yksilö aiheuttaa haittakustannuksia koko yhteiskunnalle, vaan myös siinä, että *hän ei onnistu elämään tervettä ja tasapainoista elämää*” (kursivointi alkuperäinen, 50). Iso osa kasvaneista sosiaalikuluis-ta perustuu yksilöiden vapau-den väärinkäyttöön (40). Näin ollen hyvinvointiyhteiskunta perustuu vääriin lähtöoletuksiin: valtion pyrkimyksenä on kansalaisten hyvinvoinnin ja onnellisuuden tavoittelu materiaalisilla mittareilla mitattuna. Tällainen hyvinvointi ei kuitenkaan ole ilmeisen kestävää niin yhteiskunnan, valtion kuin yksilönkään kannalta.

Ehrnroothin mukaan oikeamielisen ja arvokkaan elämän tarkoituksena eivät voi toimia yksistään hyvinvointiaatteen mukainen hyvinvointi ja onnellisuuden kokeminen (21). Arvo-kas elämä koostuu henkisistä arvoista, kuten vastuuntunnos-ta, eettisyyden tavoittelusta ja

itsensä toteuttamisesta: vapaan yksilön palvelemisesta onkin siirryttävä yksilön vastuulli-seen toimintaan, hyvinvoinni-ta (*well-being*) hyvinvointiaan (*well-doing*) (12–13). Hyvinvoin-tiyhteiskunnassa oikeudenmu-kaisuus ymmärretään Rawlsin oppien kaltaisesti resurssien distributiivisena rakenteena. Hyvinvointivaltion keskeinen ristiriita on siinä, että se samalla tuottaa mahdollisimman laajat hyvinvointipalvelut ja kunnioittaa yksilöllisiä elämän-tapoja: oikeudenmukaisuutta ei kuitenkaan pitäisi ymmärtää rakenteeksi vaan prosessiksi, joka perustuu yksilön omaan tahtoon (93).

Hyvinvointiyhteiskunta ko-rostaa työtä osana arvokasta elämää: työntekoa on ”kaikin tavoin” lisättävä ja vapaa-aikaa vähennettävä (112). Teoksessa vapaa-aika yhdistyy muitta mut-kitta paheelliseen hedonismiin, työ itsensä toteuttamiseen. Täl-tä osalta kirjassa liioitellaan: eikö joissain tapauksissa itsensä toteuttaminen vapaa-ajalla voi olla mahdollista, töissä sen si-jaan mahdotonta? Esimerkiksi työttömien suhteen Ehrnrooth kysyy: ”Eikö olisi pyrittävä sii-hen, että mitään ei saa ilmaiseksi vaan ainoastaan jonkinlaista työpanosta vastaan?” (113). Tarkoittaako hän, että työttö-myyskorvaus olisi tällä hetkellä vastikkeetonta? Se ei pidä paikaansa. Työnhakukin voi olla

kovaa työtä.

Ehrnroothin pääargumentin pitäisi herättää julkishallinnon tutkijoissa keskustelua. Siitä huolimatta, että julkisella sek-torilla on tehty hallintouudis-tuksia jo usean vuosikymme-nen ajan, sosiaalikulut jatkavat kasvuaan. Julkisen sektorin velkaantuneisuutta on pyritty tilkitsemään esimerkiksi yksi-tyisen sektorin käytäntöjen ja kriteereiden kuten taloudellisuuden, tehokkuuden ja vaikut-tavuuden avulla. Nämä keinot eivät ole lopettaneet sosiaali-kulujen kasvamista. Voidaan väittää, että hallintouudistukset ovat kohdistuneet syiden sijasta seurauksiin.

Ehrnroothin mukaan kasvavat julkiset menot perustuvat viime kädessä hyvinvointiaatteeeseen ja laiskanpulskeiden yksilöiden hedonistisiin elämänsentee-siin. Kirjassa tarjotut sosiaali-ja terveystilastot ovat kyllä us-kottavia. Samalla sosiaalikulut eivät kuitenkaan pelkisty tähän. *Hyvinvointiyhteiskunta* myö-täilee julkisen valintateorian näkemyksiä julkisen sektorin pyrkimyksestä kasvattaa me-nojaan: ”[sosiaalikulujen kasvu] on looginen seuraus siitä taval-lisesta tarinasta, että jokainen julkisista varoista rahoitettu toimiala pyrkii laajentumaan ja suojelemaan itseään” (107). Teokselta olisi kaivannut kysei-sen problematiikan avaamista

ja arvioimista suhteessa hyvinvointiaatteeseen.

Hyvintoimintayhteiskunnan hallintouudistukset perustuvat lähinnä kansalaisten vastuun lisäämiseen: ”Kaikki yhteiskunnan ylläpitämät palvelut ohjaavat ja velvoittavat jokaista vapaata ainutkertaista yksilöä ottamaan henkilökohtaisen vastuun terveestä ja arvokkaasta elämästä” (168). Kirjan mukaan väestön vastuunoton ja itsenäisen toimintakyvyn lisääminen johtavat julkisten menojen säästämiseen (107). Yhteiskuntapolitiikan keinoiksi kirjassa esimerkiksi luetellaan elintapolitiikka, sosiaali- ja terveyspalveluiden yksilökohmainen sopiminen, autoritäärisyyden jäänteiden purkaminen ja koulutuksen yksilöllistäminen (112–117).

Kirjassa puolustetaan jonkin sortin kumppanuusvaltiota yksityisen ja julkisen sektorin välillä: vastuullinen julkisjohtaminen kykenee sovittamaan eri sektoritoimijoiden ristiriitaisetkin arvot yhteen yleisen edun nimissä (114). Esimerkkinä käytetään uusiseelantilaisen taloustieteilijän Ronnie Horeshin keksimää rahoitusmallia *Social Impact Bond* (SIB), jossa yksityiset sijoittajat rahoittavat julkisia toimijoita sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ennaltaehkäisyssä: markkinoiden voitontavoittelu muuttuisi

yleiseksi eduksi, sillä palvelujärjestelmän rahoittajat pyrkisivät julkisen toimialan supistamiseen (106). Esimerkkejä yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuudesta olisi kirjalta odottanut enemmänkin.

Vaikka *Hyvintoimintayhteiskunta* on suhteellisen lyhyt kirja, siinä läpikäydään monta eri aihetta. Teoksessa sivutaan niin pakolaiskriisiä kuin perustuslakiakin. Sen pääargumentti on kuitenkin hyvin perusteltu ja syvälinen. Teoksen aiheiden systemaattiseen tarkasteluun hallintotieteellisessä mielessä olisi tilausta. *Hyvintoimintayhteiskunta* osoittaa, että julkishallinnon periaatteista on käytävä entistä kriittisempää keskustelua. Se on julkisten menojen kasvaessa joka tapauksessa edessä, haluttiin sitä tai ei.

Jari Autioniemi